

Sumari

Pròleg. De poble a llegenda	7
Nota de l'autor.....	11
Diumenge, dia 10. Aplec sardanista i rutes guiades.....	13
Perdut a la boira.....	17
Un poble desconegut.....	20
Xoc.....	25
L'Almusara.....	30
Amnèsia.....	34
Passeig per l'Almusara.....	38
Espigues i garbes.....	47
La majordona.....	50
El primer sopar.....	52
La riera de les Tosques.....	61
Vilaplana.....	64
Cal Xacó i ca L'Ignès.....	70
Dinar a cal Febronenc.....	80
La <i>Miranda</i> , la marinada i la premsa.....	90
La missa primera.....	97
<i>Los gorts</i> de Febró.....	103
La carrabina.....	112
Luques c. 10, v. 25-37.....	116
A Febró, gent de poca devoció; més s'estimen un plat d'olla que un sermó.....	122
La xica Beatriu.....	138
L'àvia Boronada.....	143
La sega.....	147
Secretari a l'Ajuntament.....	155
Ajuntament i cargolins.....	164
<i>Lo</i> sopar i <i>lo</i> pedrís.....	171
Mort d'en Josepet Juanpere.....	179
Traginer de carbó.....	183
Segona aparició.....	190
Diumenge de <i>gorts</i> i <i>xicalla</i>	198
L'àvia Boronada i <i>lo</i> vell Joan Pau.....	204

<i>Lo</i> batre.....	215
Traginer de gel.....	220
Tercera aparició	226
Festa Major.....	230
<i>L'ezglézia</i> de l'Almusara	238
Una olla de grills	243
Carboneres	251
L'agaús	263
<i>Lo</i> barber de Vilaplana.....	269
Mas de Moranet	274
Camí <i>á</i> <i>Monral</i>	281
<i>Monral</i>	289
La carta d'un mestre	296
La vall de Micanyo	303
L'ermità de <i>lo Remey</i>	313
Una proposta interessant.....	319
Mestre incomplet d'una escola incompleta	326
Una visita inesperada.....	334
Bateig d'en Victorino-Marcelino Juanpere	337
El funeral de l'àvia Boronada.....	341
<i>Lo</i> camí d'anar a missa	344
La batalla de Prades.....	348
De Prades <i>á</i> <i>lo</i> pedrís	357
L'hospital de sang	363
Carbonera i Tots Sants.....	372
De l'afusellament d'en Cercós... ..	381
... <i>Á</i> la llegenda d'en Cercós	387
De <i>lo</i> pedrís <i>á</i> la taverna	393
Farena.....	398
La Farebona	405
<i>Ciurana</i>	412
Per Sant Tomàs, s'estira <i>lo</i> porc pel nas.....	419
Nits de contes	426
<i>Los</i> Reis d'Orient.....	436
La setmana de <i>los</i> barbuts i <i>lo</i> mes de <i>los</i> gats.....	441
<i>Febré</i>	447
L'inquisidor.....	453
Quaresma	460
L'incident	470
Desterrat	480
Setmana Santa	489

<i>Lo camí de Rascaç</i>	498
Aparició á la bassa	504
Abril	507
<i>Lo mes de Maria</i>	512
De festes majors. De <i>ranes</i> , pardals i teiosos	519
Una <i>antra</i> proposta interessant	526
<i>Los botànichs</i>	530
Nit de Sant Joan.....	548
<i>Lo primer cicle</i>	553
La sega de <i>lo blat</i>	558
Passada la Festa Major, sopa amb all és <i>lo mellor</i>	562
<i>Camí á Rojals</i>	569
Rojals	573
Carlins <i>ça i llà</i>	578
La fira de Prades	582
<i>Garrotillo, galitxes</i> , tos ferina o... ..	586
...Tisi.....	593
<i>Requiescat in pace</i>	598
Revelacions.....	603
L'aiguat de Santa Tecla	607
<i>Lo pont de Reus</i>	615
La catàstrofe.....	618
Epíleg.....	619
Agraïments	620

Pròleg

De poble a llegenda

El registre documental de bateig del poble de la Mussara és de l'any 1173 i l'acta de la seva defunció, del 10 de gener de 1961. En l'entremig, gairebé vuit segles d'història local que insisteixen en allò que és fonamental i comú al gènere humà de qualsevol poble, època o altitud: la preocupació pel treball, aquí agrícola i ramader; per l'amor, en les seves diverses expressions, físiques o espirituals; la relació amb la naturalesa, quan l'ecologisme gairebé sempre és necessitat i subsistència; per la salut i la vellesa, entenent que el millor metge i infermer a l'època antiga era un mateix; la transcendència, amb els noms de la divinitat gravats en el temple o en l'estelada... Un poble, la Mussara, que té escrit el seu topònim en una butlla de Celestí III, del 1194, i en les pedres, camins, torrents, arbres, cases, carrers, tot a la menuda, fins que el darrer habitant d'aquestes cases va fer girar la clau al pany de la porta i se n'anà cap a Vilaplana, cap a Reus o Barcelona, en una diàspora ja definitiva.

En paral·lel a la història sempre sorgeix una llegenda, o encara millor, una rica i variada imaginació que, sobtadament, com una boira, s'alça des del racó més impensat i creix, avança, embolcalla el paisatge i les persones que, tement perdre's, s'arreceren a la llar i fabulen. I aleshores comença una altra història.

Una història que no és altra que la novel·la que ara el lector té a les mans, la qual s'inicia en la intangibilitat de la boira, sempre densa, blanca i penetrant, com a primer element del paisatge. Un paisatge emboirat, com és deduïble, ens caldrà imaginar-lo, perquè llavors res és descriptible —quan Leucòtea s'espolsa aquí les ales la geografia desapareix tot d'una o es torna ingràvida. L'escriptor troba en aquesta atmosfera l'ambient propici per a reconstruir la història del poble i tots els seus petits mons, des dels orígens fundacionals fins a l'actualitat, però no d'una manera convencional, científica, sinó a través de la llibertat que suposa la creació literària. D'aquesta manera Ramon Gausachs Calvet escriu la crònica del poble, dels seus habitants i paisatges, voluntats i desigs, certament, gens diferents als de qualsevol altre poble que palpiti en vida. I aleshores neix *Almussara, lo qu'amaga la boira*.

Aquest treball d'autor que escriu des de la ingravidesa de la imaginació és el que li permet moure's amb sigil, sense que ningú ho adverteixi i que així pugui anar fent i fer aparèixer a llur voluntat els personatges que aniran poblant l'escenari i teixint l'argument de l'obra. Però, quin és, en realitat, l'argument de la novel·la?

L'argument no és altre que la història de la quotidianitat d'un poble i la seva gent, però vista des del present. No és ucronia, sinó el relat d'algú que se situa fora de l'espai temporal per explicar-nos la realitat passada que observa des del present, però sense poder intervenir-hi. Aquest exercici suposa un patiment per al narrador i, de retop, per al lector que segueix el fil del relat, perquè ells ja coneixen el desenllaç, l'esforç sobrehumà que significa realitzar una obra determinada quan la tècnica amb què, es fa, per exemple, ha estat ja superada o bé saber qui serà el guanyador o perdedor d'una acció sabent-ne, a l'avançada, els resultats. Saber què passarà, denunciar-ho i no ser escoltat és un turment que a la mitologia ha estat representat per la figura de Cassandra.

Aquestes perspectives faran mantenir el lector amb una certa tensió i desassossec, li faran emetre judicis i intentarà avisar els mateixos protagonistes de la novel·la, però, està clar, sense èxit, inútilment. De fet, l'autor el que pretén en aquesta obra, certament llarga, és retenir-nos en l'escriptura, en el dia a dia de la història i fer-nos reflexionar sobre el nostre temps. El plaer de la lentitud —Milan Kundera— que significa recreació, participar de la vida d'uns personatges muntanyencs que van teixint la vida particular i col·lectiva, el treball i els dies —Hesíode.

Però que no s'enganyi el lector, perquè Gausachs no construeix una novel·la bucòlica, d'amor de pastors o d'idealismes juvenils. Aquí hi ha vida, en plenitud, és a dir: de com s'exerceix el treball; de com es coven els odis; de com es valora la religiositat; de com s'exerceix la política de debò o què fan o com actuen els eclesiàstics; de com són les relacions entre pobles o veïns... En definitiva, és la descripció novel·lada de la realitat social. En el fons, és la figuració de l'univers a escala local.

Per a escenificar tota aquesta antropologia cal una bona base històrica, real, documentada, valors que, efectivament, la novel·la posseeix, malgrat que després l'autor manipuli al seu interès creatiu dades i cronologies. Els noms de lloc que hi surten, per exemple, són del tot reals, igual com els prenomes dels protagonistes responen a una onomàstica pròpia del poble. Aquest realisme ajuda a fer creïble allò que potser ens deixa entrellucar la boira.

Algunes de les descripcions ambientals de la novel·la són un veritable retrat de l'època que tracta, les imatges d'un museu del coneixement que refrescaran la memòria d'aquells que encara ho han conegut i que alhora

despertarà l'interès d'aquells que potser ni tants sols ho havien sentit a dir: el fet de preparar-se la tinta, d'escriure amb estilogràfica i tacar-se els dits; l'antropologia de la festa de la matança del porc; els contrastos entre la medicina d'avui amb la d'ahir; la descoberta i l'explotació del gel —com en un altre Macondo—; la cruesa de totes les guerres que desfilen per aquestes pàgines, exemple de la ceguesa permanent de la humanitat i per això mateix condemnada a repetir episodis... És que mai ningú no escolta Cassandra!

Es tracta d'una obra que, a més de l'interès per la història que narra, incita a prendre el bastó i posar-se caminar, retrobar-se amb la serralada de la Mussara —o de qualsevol altre— i delectar-se amb el paisatge que s'obre al seu davant, sentint les aromes del bosc, l'escalfor del sol sobre la pell, escoltar els sons que transporta l'aire, gaudir amb les espurnes de la llum canviant a cada minut... I, sobretot, recuperar la memòria de vida d'aquelles persones que un dia van conrear la terra on van viure, estimar i morir. Una novel·la sempre ha de saber incitar el pensament i l'acció.

Al final, el desenllaç —potser ja s'ha esvaït la boira i comencem a veure-hi clar. El lector jutjarà com l'ha enriquit aquest viatge literari, però també històric i social. Al capdavall no es pot donar cap altra síntesi de l'obra que aquesta: la reflexió sobre el passat, novel·lat o no, només té sentit quan ens fa pensar sobre el present i en l'aplicació de mesures correctores per al futur. Així en la història com en la novel·la.

El poble, la Mussara, entra en el món de la llegenda.

EUGENI PEREA SIMÓN

Doctor en història moderna, assagista, historiador, onomasiòleg,
escriptor guardonat, poeta i cap de l'Arxiu de la Diputació de Tarragona

Nota de l'autor

Atès el gran nombre de localismes, arcaïsmes, modismes i particularitats dialectals que apareixen en aquesta novel·la, en no haver trobat una unitat de criteri normatiu fiable, amb l'objectiu de no fer feixuga la seva lectura —i a risc d'equivocar-me—, he optat per posar-los en cursiva només el primer cop que han aparegut o fer-ho en aquells casos on, segons el meu criteri, la situació o el context ho justificaven.

Diumenge, dia 10

Aplec sardanista i rutes guiades

“La Mussara: Fins el 1961 formà un municipi que ocupava el centre de la plataforma de la serra de la Mussara, a les muntanyes de Prades, i el sector sud del Motllat. L'antic poble, abandonat definitivament des del 1959, és a 980 m alt., damunt els cingles de les Airasses. Les cases són en estat ruïnós...”

Gran Enciclopèdia Catalana

La pancarta anunciava les activitats per a l'endemà.

Malgrat la calor d'aquell segon dissabte de juliol, l'home encara mantenia la frescor que li havia proporcionat el bany de migdia al gorg de l'Olla, i perllongà aquella agradable sensació abaixant les finestres del cotxe fent que l'aire circulés amb alegria massatjant la seva pell, castigada pel sol canicular.

Havia estat un matí molt agradable. Chocha, la seva jove gossa mestisa, també s'ho havia passat d'allò més bé. Feia un parell de mesos que l'havia recollit d'un refugi d'animals de Tortosa i des d'aleshores havia esdevingut la seva incansable companya d'aventures.

El camí al toll havia sigut un agradable passeig per una pista forestal de la vall del riu Brugent, al bell mig de les muntanyes de Prades. El bany en aquest riu no fou tan traumàtic com temí un fredoluc com ell; la forma d'aquella piscina natural i la seva orientació a migjorn permetien que el sol escalfés l'aigua una mica. Home i animal es banyaren i gaudiren de la tranquil·litat d'aquell paratge fins que començà a arribar gent, llavors marxaren.

Aparcà el cotxe al refugi de la Mussara, descarregà només allò que necessità per menjar i es dirigí a les taules exteriors. Mentre dinava, s'adonà que era més d'hora que no es pensava i valorà la possibilitat de canviar els plans: passaria la sobretaula llegint la informació que arreplegà sobre aquest poble abandonat i, a partir de les quatre, amb el sol en lenta baixada, faria l'excursió que havia planejat per a l'endemà, una caminada circular que passava per l'Avenc de La Febró, que, com havia vist, era una de les rutes organitzades pel dia següent.

Havent dinat, començà a fullejar informació sobre la Mussara, i ho féu amb la que considerà més fiable i seriosa. Ramon Amigó, en el llibre *La Mussara. Un vell afecte*, dissertava sobre l'etimologia del poble, la resonància sarraïna d'aquella alterosa població, la corrupció del nom àrab

Almussara atribuint-li significats que feien referència des d'un hipòdrom o planura on fer córrer els cavalls fins a un lloc per passejar o un enigmàtic indret de marxa... Després de perdre's en feixucs estudis i teories, i de quedar-se amb ganes de llegir més detingudament l'interessant epíleg d'Eugeni Perea, deixà el llibre ple de *postits* i donà un cop d'ull a la documentació trobada a internet, part de la qual era orientada a fantasejar sobre l'aurèola de misteri que envolta la Mussara i la seva boira, com a catalitzadora d'estranyes fenòmens. Algunes d'aquestes teories manipulaven interessadament els significats etimològics derivant-los a un terreny més propi de la ciència-ficció. Alguns autors suggerien que la Mussara era una "porta ultradimensional" traslladant algunes persones a una realitat paral·lela a través de singularitats espai-temps, forats de cuc o, com fins i tot gosaven afirmar alguns entabanadors, a *l'avantsala de l'Infern*. "Portes dimensionals —pensà l'home amb divertit menyspreu. Quines collonades!"

No trigà gaire a llegir sobre la pèrdua d'algun boletaire, fet que alguns pseudocientífics parapsicòlegs atribuïren al poder misteriós de la boira d'aquelles muntanyes. També recordà que l'últim intent d'urbanitzar l'altiplà proper dels Motllats fracassà perquè —segons li van explicar— se sentien sorolls estranys provinents de sota terra. "¿Ningú no podia suposar —pensà— que això no seria res més que corrents d'aigua o d'aire filtrant-se per les esquerdes d'aquell massís predominantment calcari?" Altres lectures barrejaven històries de bruixes, de carlistes i de gent que havia vist fileres de monjos i llums a través de la boira nocturna... Llegí també sobre suposades psicofonies amb resultats inexplicables i, com era d'esperar, ovnis i trobades amb humanoides. "Home, hi ha pagesos que són autèntics espècimens —pensà—, però d'aquí a tractar-los com a humanoides..." Va dir prou, però, quan llegí que un dels habitants de la Mussara va aparèixer de cop als Estats Units.

Havia estat molt condescendent amb aquella xerrameca però allò ja insultava la seva poca intel·ligència, així que tornà a lectures més serioses sobre diversos aspectes d'aquelles muntanyes, i confirmà el paper de la boira com a element important i condicionant de la vida d'aquella gent:

Mare, si marit me'n dau,
no me'l dau de la Mussara,
que la boira sempre hi jau
i la terra no m'agrada.

L'home llegí que aquest fenomen meteorològic és habitual en aquesta part de la serra a causa de l'arribada del Xaloc o del Llevant que, en lliscar per les muntanyes, ascendeix i condensa la humitat en forma de boira.

Quan se n'adonà eren dos quarts de cinc. Feia hores que el sol havia començat el seu descens, i tenint en compte les hores de llum natural que encara quedaven, considerà que tenia temps de fer l'excursió. Havia llegit que la ruta que volia fer era d'uns sis quilòmetres i mig i que podia fer-se en dues o tres hores, "tres o més", pensà, ja que com a fotògraf aficionat no deixaria escapar cap flor bonica, contrallum o paisatge que valgués la pena immortalitzar.

El camí al poble el du per les runes de cal Piano i després a les de ca l'Andreu, ca la Mont-rala, ca l'Estudiant, cal Pataca i cal Cassoles. Abans d'arribar a l'església, visità les de cal Marc, cal Rafael i ca la Tiana, després es dirigí a cal Gravat, ca la Puça i ca l'Esteve, arrengrerades al cinglall del Selvatà, la part més antiga del poble i on el precipici és a tres metres de les portes d'aquelles cases, ara enrunades i cobertes d'esbarzers i ortigues. Es delectà, però, amb les vistes del Baix Camp, només millorables per les que ofería la punta de les Airasses, situada més amunt i on encara aguantaven dempeus les parets malmeses de l'antic xalet-refugi abandonat. Abans, però, travessà les restes de l'Estudiant i de cal Po, situada aquesta davant del que un dia fou la plaça del poble, espai format per l'antiga rectoria, el cementiri i l'església que, apuntalada, amb les parets parcialment arrebossades i amb la porta esbatanada, deixava entreveure els estralls del pas del temps i del vandalisme. Malgrat els impediments, l'home entrà i se sorprengué de la relativa grandària d'aquell edifici.

Caminà per l'antic carrer major, situat davant la bassa del poble, construïda qui sap quan per a recollir l'escassa aigua que queia en aquesta terra eixuta i pedregosa. Passà per davant l'abadia, la Casa de la Vila, cal Gendret, cal Febronenc, ca l'Estevenet, cal Pere Rafael i ca l'Agustenc, situada a l'extrem de ponent, totes en la més trista i desoladora ruïna. La bassa, parcialment envoltada per un mur de pedres i per una barana de fusta, era plena d'herbei aquàtic i bogues, territori heretat per alguns supervivents del poble, les *ranes* o granots, sobrenom amb el qual també havien estat coneguts els habitants de la Mussara.

Separada del nucli i damunt d'una cinglera de pedra que davalla cap a la cisterna, i com a mascaró de proa d'un vaixell que vol volar sobre la plana, s'erigeixen les restes del xalet de les Airasses, refugi construït per alguna associació excursionista a principis del segle xx. Des d'allí estant, l'home gaudí de l'agradable oratge i de les vistes sobre Vilaplana i Aleixar, la costa del Baix Camp i la línia de mar que la calitxa de la tarda difuminava amb el cel.

Per acabar, es dirigí a la part del darrere de ca l'Agustenc, on comprovà que on anys enrere hi havia eres i camps de conreu de cereals, ara hi havia una pineda que arribava a la carretera de la Febró. Tafanejà les

restes dels corrals i de les parts posteriors de les cases fins que donà per acabada la descoberta del poble i inicià el camí cap als Avencs de la Febró. L'home mirà el rellotge i arrugà el nas en senyal de desgrat. S'havia entretingut massa.

Perdut a la boira

“Va ser en la mitologia grega on va néixer la boira, fruit de la maldat de Juno que havia fet embogir Ino a causa del crim dels seus propis fills; conscient del que havia fet, la dona se suïcidà llençant-se al mar: aleshores es transformà en Leucòtea, una broma protectora de navegants...”

Eugeni Perea, *La Mussara: un paisatge literari entre boires*.

El camí s'iniciava davant ca l'Agustenc, la casa més aponentada del poble, on hi havia un plafó informatiu sobre el recorregut als Avencs de la Febró. Aviat comprovà, però, que el PR estava ben senyalitzat i que era agradable de caminar gràcies, també, a la flaire que desprenien les farigoles i els espernallacs que flanquejaven el sender. Mentre Chocha s'entretenia olorant tot allò, ell calculava les hores de llum que li quedaven. Mai no havia anat per aquella zona. “Si la cosa es complica —pensà—, giraré cua.”

Arribar als avencs fou fàcil gràcies als senyals però li costà una mica trobar l'accés. L'home prengué consciència de la bellesa corprenedora d'aquella immensa esquerda tan bon punt començà a baixar. A l'entrada, un roc de considerables dimensions encastat entre les parets amenaçava de caure damunt d'aquells que violessin aquell santuari sagrat. No trigà gaire en gaudir de la fresca del seu microclima, situat, en alguns indrets, a una trentena de metres sota la superfície. La boirina que formava la humitat del fons d'aquell passadís natural jugava amb la llum que es colava de dalt, atorgant un aspecte oníric a aquella immensa gorja de parets verdes de molses i plantes rupicoles. L'home caminà centenars de metres dins d'aquella immensa esquerda sota una sensació de petitesa, i recordà haver llegit que “Les altives parets semblen amenaçar d'ajuntar-se i esclafar el visitant”. Sortí per l'extrem nord de l'avenc, més proper a la superfície. Qüestionant-se haver perdut massa temps en trobar l'entrada d'aquella curiositat geològica, seguí pel camí pedregós cap a la Febró. Mentre descendia, es plantejà girar cua i ajornar l'excursió per a l'endemà, però calculà que ja hauria fet la meitat del trajecte i el seu orgull el féu continuar.

Un cop passades les rodalies de la Febró, s'aturà a descansar, no tant per ell, sinó per la gosseta; no volia forçar gaire un animal de quatre

mesos per un camí que ara esdevenia de pujada. Menjaren, beveren, descansaren i continuaren la pujada per un senderó on descobrí uns lliris sorprenentment semblants als marcòlics pirinencs però d'aspecte menys robust, que l'home suposà pertanyents a alguna subespècie o variant. Com sempre en aquests casos, la fotografiaria i la identificaria en arribar a casa.

L'home entretingué l'esforç de la pujada recordant les seves col·laboracions fotogràfiques en revistes de medicina natural, els seus coneixements sanitaris, de medicina de muntanya, d'herboristeria i de dietètica, i recordà també el dia que l'expresident de la Generalitat, Jordi Pujol, li presentà públicament el segon volum del seu estudi sobre herbes remeieres i tradició herbolària a Catalunya. Un dia molt feliç.

El camí, ja lliure de grans desnivells i amb la insolació reduïda per l'aparició de núvols, esdevingué un agradable passeig. La humitat en aquell magnífic bosc, però, era considerable, cosa que el féu suar de valent; li va sobtar notar-se les aixelles tan molles, especialment perquè era una persona que mai no havia transpirat en excés i allò semblava un atac d'hiperhidrosi axil·lar. Pensà en la dutxa que prendria en arribar al refugi.

El plànol indicava que per anar a la Mussara havia d'agafar un camí cap a la dreta, d'això n'estava segur, però el que no tenia tan clar era quin. Faria via, i si dins d'una estona allò no el convencia, giraria cua; si més no, coneixia el camí de tornada. La llum del vespre, però, i l'hora que era li van fer accelerar el pas.

Portava més de mitja hora caminant sense veure cap senyal quan va començar a valorar la possibilitat de recular. S'aturà un moment per descansar i consultar de nou el plànol, cosa que aprofità la gosseta per jeure tan llarga com era, esgotada. Ell també estava cansat, però més per la inseguretat de no saber on era que no pas per l'esforç físic. No li feia cap gràcia passar la nit al ras, així que decidí tornar a l'última intersecció que, suposava, duia al poble. Observà que una lleugera broma ocultava els pins més llunyans.

En arribar al trencall, la visibilitat era mínima. Pensà que si s'aventurava per un camí desconegut, podria perdre's, i fou llavors quan es plantejà passar la nit al ras. Les seves mans lleugerament tremoloses cercaren un diazepam i se'l col·locà sota la llengua. Intentà tranquil·litzar-se recordant que no seria el primer cop que feia un bivac. Es va col·locar el llum frontal i, malgrat l'enlluernadora cortina blanca que la boira generà davant d'ell, es posà immediatament a recollir fusta seca per encendre un foc.

Home i gossa menjaren una mica. L'aportació de carbohidrats al seu cervell, l'efecte del sedant de la pastilla i l'efecte relaxant del foc li pro-

porcionaren tranquil·litat i seguretat. A poc a poc, assumí la situació reconfortant-se en el fet que podria ser pitjor; només calia dormir i que cap bestiola curiosa o famolenca els molestés durant la nit.

L'home passà un parell d'hores alimentant el foc i abraçant la gossa que, pobreta, no solament no es queixà, sinó que li donà escalfor. Fou conscient que tenia por quan s'adonà de com abraçava l'animal, a qui deia que no es preocupés, que els sorolls nocturns que els envoltaven només eren salvatgines del bosc i que de ben segur tindrien més por d'ells que no pas a l'inrevés.

Recolzat en un tronc, la seva ment el du suaument a aquell territori difús on la consciència juga lliure, on es confon la vigília i el son i on els records es barregen amb les imatges semioníriques del subconscient. Entre caigudes de cap i lleugeres becaines, observà que la humitat de la boira s'acumulava a la punta de les agulles dels pins formant gotes que brillaven en ser il·luminades per la llum del frontal i de la foguera, que exercí sobre ell un efecte hipnòtic duent-lo dolçament als braços de Morfeu.

La boira s'esvaí fins deixar-li entreveure l'entrada d'un barranc profund, una immensa esquerda que semblava unir el cel amb l'infern. Mentre l'home caminà per aquell irregular i estret passadís que identificà com els Avencs de la Febró, observà que dos punts de llum subjectaven l'immens roc situat a la part superior d'aquelles altes parets. Sentí una remor a la seva esquena i es girà. Una boira ocultava l'origen d'un soroll cada cop més proper que aviat esdevingué un terrabastall que esclatà amb la sobtada aparició d'un grup de cavalls al galop cavalcats per genets àrabs que es dirigien cap a ell. L'home es girà instintivament i s'ajupí prenent així evitar una investida segura...

Un poble desconegut

“...permet una extensíssima visió panoràmica de tot el litoral, (...) quan a l’atmosfera no hi ha calitja o altres terboleses, o quan per aquelles altures no s’ha instal·lat —com s’instal·la tantes vegades— la tapadora impertinent i freqüent que és la boira, espessa, opaca, freda i desorientadora...”.

Ramon Amigó, *La Mussara, un vell afecte*.

De matí, la boira encara senyorejava quan l’home decidí que ja hi havia prou llum per iniciar el retorn cap a la Mussara. Ho recollí tot i apagà les brases amb el primer pipí del dia. Encara li quedava una mica d’aigua i algun *snack* de reserva que sempre duia a sobre en cas d’emergència. Avui hauria d’afinar el seu sentit de l’orientació.

Recordant el malson de la nit, gairebé va passar per alt un post indicatiu cap a la Mussara: 1 km. Respirà alleujat i demanà a la gosseta un últim esforç. “Gairebé hem arribat, Chocha”, li digué. Alleujat per aquesta confirmació, seguí el sender per un bosc que tornà a trobar formós, esplèndid, verd i alt a causa de la recta verticalitat dels pins rojos. El corriol, lleugerament confós en alguns trams, el dugué a un altre post: La Febró, Prades, Mont-ral, Arbolí... la Mussara, 0,4 km! El GR el va dur per un sender pedregós fins prop de la cruïlla on la boira li deixà entreveure la pancarta que anunciava les activitats que tindrien lloc aquell diumenge.

De camí al refugi, trobà un pagès a qui saludà en arribar a la seva alçada. L’aspecte d’aquell home, que voltaria la seixantena, el tirapeu i l’esquellerinc llunyà li van fer suposar que es tractava d’un pastor. L’home duia una musca morada a la mà i vestia una camisa de descolorides ratlles verticals gairebé sense coll i cordada fins l’últim botó, una faixa negra, una mena d’espardenyes sense mitjons i una mena de pantalons negres que tot just li tapaven el genoll. L’aspecte pintoresc d’aquell personatge s’arrodoní amb la carabasseta i el sarró de pell d’ovella que duia penjant. Saludà l’home sense rebre més resposta que una mirada.

Prop del refugi, i en no veure la gossa, l’home s’aturà en témer que l’animal s’hagués aturat a empenyar el pastor, a fer-li festes, demanar-li carícies o menjar. Reculà i retrocedí uns metres fins trobar-se de nou amb el vell.

—Perdoni senyor. Que ha vist la meva gosseta?

—No —respongué l’home, desconfiat i encuriosit.

—Ostres! On déu ser, doncs? —preguntà escodrinyant a través de la boira.

Convençut que no trauria gaire ajut d'un home que el mirava com si no hagués vist mai un altre ésser humà, li donà les gràcies i se n'anà cridant la Chocha. Ni els xiulets, ni els crits ni els renecs que passejà per tot el santoral donaren cap resultat. “Maleïda boira!”, renegà. Callà durant uns moments per si sentia algun lladruc o algun gemec de l'animal. Silenci total; ara no se sentien ja ni les esquelles del ramat. Reculà a la zona on l'havia vist per últim cop. Res. Mitja hora després d'infructuosos esforços, amb la gola adolorida de cridar, va haver de desistir. Sense deixar de mirar enrere, però, recuperà el camí i es dirigí al refugi.

Per fi el sol començà a traspasar i a trencar la boira creant un joc màgic de línies i columnes de llums i ombres. Era una visió tan màgica que l'home patí la il·lusió òptica de creure que el sol es movia... Seguí caminant i les restes de la boira li permeteren distingir el difuminat perfil d'una edificació a uns deu metres, cosa que li provocà un alleujament i li donà noves esperances de trobar la gossa. La situació de la casa i la inclinació del camí li suggerien que havia arribat a cal Piano, la casa del poble més propera al refugi. Li va sorprendre, però, no haver ensopegat amb ell i pensà que segurament l'hauria circumval·lat sense adonar-se'n. “Coses de la boira —pensà—. Després es perden boletaires i algunes publicacions merdoses ho atribueixen a misteris inexplicables i abduccions estranyes”.

El camí i la casa tenien quelcom de diferent, però. El primer estava desbrossat, fins i tot dels arbustos que havia vist el dia abans, i la casa tenia la paret emblanquinada. S'adonà, però, que no només havien pintat aquella paret, sinó també la del costat, la qual cosa el feu pensar que algú havia començat a rehabilitar la casa potser com un dels actes de l'aplec que havia de celebrar-se avui, diumenge.

El treball fet, però, era sorprenent ja que només l'haurien pogut fer durant la tarda i la nit! Amb passes lentes i amb la boca mig oberta, superà la casa, cosa que li permeté albirar el perfil de cal Pataca, cal Cassoles, ca l'Estudiant... La boira, però, no li permeté de veure amb més detall. A poc a poc, comprovà desconcertat que les façanes eren netes de bardisses i d'herbes enfiladisses, i que el desbrossament també havia arribat a les feixes. “Quina feinada per a una rehabilitació!”, pensà mentre caminava a poc a poc admirant aquella restauració feta d'un dia per l'altre.

A la seva dreta, allà on ahir només hi havia les ruïnes de ca l'Andreu i ca la Mont-rala, ara s'aixecaven unes cases! Els estris a les portes, les cortines de les finestres, l'olor a fusta cremada, el fum que sortia de la xemeneia... Allò només volia dir que s'havia equivocat de poble. Allò no era la Mussara.

On era, doncs, però? Sabia que no s'havia desviat tant com per anar a parar a un altre poble. Els més propers, la Febró, Arbolí, Capafonts, Mont-ral, Vilaplana... eren a molt més d'un quilòmetre, per la qual cosa era impossible que hagués arribat a alguns d'ells passant de llarg la Mussara. A més a més, recordava perfectament la indicació de 0,4 km.

La cada cop més tènue boira ja li permetia distingir algunes siluetes humanes. Percebé que alguns duïen estris a les mans, fins i tot hagués jurat que alguns duïen una falç. Aixecà tímidament la mà però ningú no el respongué; només se'l miraven.

Aprofitant que la boira s'esvaïa a cada pas, se n'adonà que ja distingia la paret del cementiri, l'església i el campanar. Tornà a mirar al seu voltant per confirmar com era de semblant la disposició d'aquelles cases a les de la Mussara.

No trobà la carretera asfaltada que esperava; en el seu lloc, però, creuà un camí de terra al costat d'un mur enganxat al del cementiri que comprovà que era un hort. A mesura que s'apropava a l'església, observà el bon estat de la teulada i del campanar, coronat per un penell. S'aturà davant una porta clavetejada i observà les parets, arrebossades i una mica escrostades a les cantonades. Cap rastre d'apuntalament. No ho entenia.

En esvaïr-se la boira, el sol ressaltà la blancor desgastada de les parets de l'església i de les humils cases del davant de la bassa. L'home es fixà en l'estanyol i notà com se li eriçà el pèl del clatell en comprovar que era igual que el de la Mussara però sense barana. Uns pollancrecs i alguna vimetera arrelaven en el mur de davant de les cases, i recordà una fotografia que havia vist el dia abans. "No sóc un expert d'aquestes contrades —pensà— però crec que no hi ha cap poble per aquí que tingui una bassa com la de la Mussara." Lluitant per trobar una explicació a tot allò, no se n'adonà que uns nens, bruts i vestits amb camises apedaçades, no li treien l'ull de sobre.

Com una aparició fantasmal, un capellà amb un curiós barret negre d'ales aixecades aparegué a la porta de l'església. L'home, vestit amb una llarga sotana negra, examinà desconfiat el nouvingut qui, esforçant-se per mantenir la calma, es dirigí tímidament al religiós.

—Bon dia, senyor. Perdoneu, però quin poble és aquest?

El mossèn trigà en respondre.

—Déu vos guard. Ço és l'Almusara... fill —respongué el mossèn estranyat.

Ning-nang! Sonà el campanar.

—Que vos heu perdut? —preguntà el capellà.

El foraster mirà al campanar i després a aquell capellà tot avaluant la sinceritat d'aquella resposta.

—L'Almusara? —preguntà. Voleu dir la Mussara.

—També se li diu així.

Ning-nang! La sinceritat que reflectia aquella mirada va fer pensar l'home que o aquell capellà era un actor disfressat o es creia el que deia. Sense entendre res, parpellejà i tornà a mirar el poble. Els pocs vilatants, o qui fos aquella gent, s'havien aturat a observar-lo. Una àvia remugava mirant-li les cuixes. Un nen brut i pelat gairebé al zero deixà un sac a terra per observar-lo encara millor. Ning-nang! Va adonar-se'n que un gos mestís, pelut i brut el bordava, segurament des de feia estona. Mirà altre cop les cases i la bassa i pensà que tot allò tan elaborat no podia ser una rehabilitació per a un aplec. "Tota aquella gent, qui eren? Figurants?", es preguntà. Segurament havia arribat abans d'hora i els havia enxampat preparant l'escenificació, però mirant altre cop les cases no li quedà més remei que reconèixer que ningú no hauria pogut fer una reconstrucció així d'un dia per l'altre! La perplexitat inicial deixà pas a la confusió. Ning-nang!

Tornà a mirar el mossèn, i preguntà en el to més neutre i innocent que va poder:

—I quan han rehabilitat aquest poble?

—Perdoneu? —preguntà el mossèn.

La demanda a aquell aclariment es va veure bloquejada per l'allau de pensaments desordenats que envaiïen el seu confós cervell. Ning-nang! L'home no podia creure a aquell capellà sense cercar alguna explicació raonable. La lluita per mantenir l'equilibri mental el superava i comença a marejar-se. "El diazepam!", pensà mentre buscava desesperadament una explicació raonable a aquella estranya situació. Ning-nang!

—Això deu ser una broma, oi? —preguntà amb un fil de veu—. Una càmera oculta...

—Perdoneu, fill, però no vos entenc —respongué el clergue.

Ning-nang! El que semblava xocava contra el que no podia ser. Tornà a mirar el poble, les cases. La disposició d'aquestes davant la bassa era massa idèntica per ser casual. Allò era la Mussara... Però no podia ser! Els pollancre i els salzes ahir no hi eren. Ning-nang! Algú havia derruït el xalet de les Airasses; no hi havia ni les parets enrunades. "Què dimonis ha passat aquí? —pensà—. Què collons és això?"

L'home notà com començava a perdre el control del seu raonament. On eren les pinedes que envoltaven el poble? Feia olor a merda de bestiar i a palla tallada torrada al sol. L'estómac li feia mal, de gana o de por? Ning-nang! Es quedava sense aire... El maleït gos seguia bordant. Ning-nang! La porta oberta del cementiri li mostrava algunes làpides. Mirà

les persones i al mossèn implorant debades una explicació. Es passà la mà pel front. Notà com els últims pilars de la seva resistència mental s'esfondraven... Ning-nang! Una buidor omplí el seu pit i notà com se li doblgaven les cames...

© del text: Ramon Gausachs Calvet, 2016
© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2017
C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
editorial@pageseditors.cat
www.pageseditors.cat
Primera edició: febrer de 2017
ISBN: 978-84-9975-822-0
DL L 10-2017
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.